

Культура і Побут

№ 21

Субота 26-го травня 1928 р.

№ 21

Зміст: С. Пилипенко. Харків—Менск. — А. Луначарський. Про два покоління в нашому мистецтві. — Йос. Миклашевський. Що дав Жовтень музиці. Вірші. В. Сосюра. Білоруський громаді. — О. Дан. * * * Літературно-критичні нотатки. П. Лісовий. Місто. — А. І. анн. 7 днів у Білорусі. — Пр. Вєроїнін. Казкова дитина. — А. Онїко. Про наукові розваги. Нові книжки. Блок-нот. Шахи й шаши.

Харків—Менск

Дві молоді столиці, дві молоді радянські культури, джерела невичерпаної енергії, потужної сили трудящих мас. Тиждень подорож групи українських пролетарських письменників до братньої Білорусі обернулася в справжнє свято єднання національних культур двох звільнених революцією народів під гаслом інтернаціональної солідарності.

Наколи ми на Україні лед-ледь 20-го року позбавилися білогвардійських банд і ще притишеним голосом обізналися про третій фронт — робітничо-селянська Червона Армія 11 липня 1920 року здобуває Менск і робить радянську Білорусь західним авангардом Союзу Соціалістичних Республік. Спільна доля, спільні шляхи розвитку і мало не спільна мова, що дає змогу вільно порозумітися між себе, вільно читати твори один одного, разом із тим потуваличи себе іншим народом, двома колінами єдиного давнього пращура.

І народ білоруський ще й досі розірваний буржуазним імперіалізмом, ще й досі частиною живого тіла під чоботом шляхти по той бік кордону простягає стомлені руки до волі. Подорож українських письменників якраз припала на кінець ганебного процесу білоруської громади, сліпожорстокої розправи панства над кращими синами білоруського народу, — і українські письменники швидконали свій голос обуреного протесту проти сваволі фашизму.

Цей голос був тим щиріший, тим гучніший, що наша письменницька делегація мала нагоду пересвідчитися в удалому, сутюленіському розв'язанні національної проблеми на Білорусі. Польські школи, клуби, часописи, наукові заклади поряд білоруських, єврейських, руських, скрізь написи на цих чотирьох державних мовах, починаючи від залізничних дворців і кінчаючи урядовими листами — все це наочно показує що не знає національного поневолення Радянська Білорусь, що польські трудящі маси там, за кордоном не мають того, що дає їм Радянська влада тут — спроможности вільно розвиватися вкупі з іншими народами СРСР, йти до вищої культури.

На кордоні з панською Польщею біля станції Негорелое українська делегація письменників бачила армію перед нейтральною «оною. На ній написано: «Привіт робітникам Заходу».

Напроти — польський голый постерунок, кажуць, що й там колись була якась содом'яна армія. Але що могли б написати на

ній польські фашисти окрім, «Привіт шахтинським злодіям»...

Менск — радянський аванпост. Дальнібійні гармати з кордону можуть сягнути до центру цього міста. Але воно будується, як і всі інші міста радянського союзу і в центрі його виситься найбільший у Союзі «Дом селянина», гордо позираючи на принижені колишні панські палаци, де тепер комаються в трудовій гарячці радянський люд. «Дом селянина» і «Бельведер» — от два символи, два ангиподи. А в нашому Харкові — «Дом радянської промисловости» пересилається зі своїм білоруським братом.

Линуть хвилі Дніпрові з білоруських болот і лісів на наш могутній Дніпрельстан, але й там у верхів'ях життєдайної ріки трудящі не сплять. Письменницька делегація була на Осинбуді, районній електричній станції, що добуватиме енергію з Осиновського торфового басейну, де палива закладено природного аж на 80 років. І — радість делегації — там серед робітників бачила вона партію в 150 чоловіка з Чорнобильщини, бачила наших українців киян, що допомагали білорусам орпанціям електрифікувати їх країну. У дружній братерській праці кие Радянський Союз своє щасливе майбутнє.

Робітничо-селянська маса творить свою нову інтелігенцію, нові висококультурні сили, до яких приєднується частина старих народолюбів. Делегація бачила молодий білоруський театр (щойно 10 років, як заклався). Бапелли, хори, фільми, музичні ко-

лективи, літературні організації — все це дише бадьорістю, молодію снагою і швидкими уневненними кроками йде вперед, паздоганяючи загублене в царських лабетах. Делегація бачила агрономів, техніків, інженерів, людей науки, найрізноманітніших галузів, що вільно говорять мовою білоруського народу і вкупі з робітниками й селянами творять нове життя. Осушуються білоруські болота і обертаються в плодючу ріллю з багатими врожаєм, копіюстом з болотяної рони угноюються безплідні досі піски, прокладаються рівні шосе через непрохідні колись приговини, над білоруськими селами — «весками» висяться тички радіо, а в колишніх панських маєтках тепер радгоспи і селянські кооперовані господарства. Усе це зливається в одну могутню картину культурного відродження братнього народу, картину «вздибу», підйому, що його хотіла дати тільки пролетарська диктатура. Центр цього «вздибу» — Менск, що вібрав у себе кращі соки білоруських трудящих мас, як у нас зібрав їх тепер Харків. І обмінялися ці дві пролетарські столиці дружніми візитами своїх письменницьких делегацій. Вони мають зміцнити й поглибити культурний зв'язок (чому б не замінити цей полонізм в українській мові на чудове східне став'янське слово, що лишилося жити в Білорусі — «Сув'язь») — між братерськими республіками. Постійний і систематичний дальший вимін культурними цінностями, користування взаємне досягнень має бути конкретним виявленням цієї «сув'язі».

Між Харковом і Менском простяглися півтисятні ниті культурної єдності.

С. ПИЛИПЕНКО.

А. Луначарський

Про два покоління в нашому мистецтві

(Лист із Москви).

Останніми часами все частіше ставиться питання про «старих і молодих» у всіх галузях нашого мистецтва.

Молодняк завжди органічно підростає і тому завжди є певна проблема просування молодих, талановитих сил в гору і зміни зів'язаних свіжішими. Тепер, на 11-му році революції, ми маємо це ж явище в далеко цікавішій і гострішій формі.

Варто лише пригадати, що десятилітні діти в дні Жовтня тепер уже повнолітні, щоб зрозуміти нинішній момент що до зміни поколінь.

Нове покоління має перед старим величезні переваги. Воно досягло в добу, коли сузір'я революції стоїть високо в зеніті і коли безліч громадських сил, виталиканих Жовтнем, взяли участь у формуванні їхньої свідомості. Треба відзначити таку своєрідну обставину: в той час, як відносно пролетаріату і тих кол, що стоять найближче від центрів революційної енергії, хода розвитку йде в одному порядку, для багатьох кол, що знаходяться на периферії революційного руху, вона йде в зворотному напрямку.

Тов. Бухарін у своїй чудовій промові на з'їзді комсомолу, правильно відзначив, що в комсомолі вже є численні представники, так би мовити, трьох формацій, що з них перша ще бачила «городового», і досить від нього зазнала, друга дуже багато сприйняла вражень героїчної промашинської війни, а третя — почала досягати вже в добру мирного будівництва. Тов. Бухарін правильно робить звідси висновок, що ця третя зміна далеко вибагливіше ставиться до умов нашого життя, його дефекти здаються їй властивими саме новому, революційно створеному ладу. Разом з тим джерела ентузіаз-

му, які являє собою мирне будівництво, менш жгучі, менш бурхливі, ніж ті, що їх давали попередні епохи.

Тов. Бухарін робить звідси правильний висновок, що ми мусимо піднести патос соціалістичного будівництва через більше, ніж раніше, теоретичне і художнє розроблення питань про нашу мету, про той ідеал, до якого ми йдемо.

Я гадаю було б в вищій мірі неправильним, коли б ми сказали, що в пролетаріаті, в комсомольській масі є будь-який процес збайдужіння або рист скептицизму. Ми цілком певні, що такого процесу немає і не буде, коли говорити загалом. Але наявності одиниць, груп, прошаруваль, що зазнають такого зниження революційної температури, не можна заперечувати. Паралізувати ці позверхові і часткові явища буде не так тяжко. Що до периферійних елементів нашого суспільства, себ-то значної частини трудової інтелігенції, наприклад, та її ідей, то останніми часами ми помічаємо в наших школах серед дітей службовців де-які тривожні і неприємні процеси. Але загалом у трудовій інтелігенції і в її молодіжних поколіннях іде беззупинний рух у напрямку до революції, росте певна симпатія до нового будівництва. Юнаки, підлітки і діти живляться новими соками, новими думками, новими почуттями. І ми мусимо подбати про те, щоб посилити через піонер-рух, через школу і через всяку організацію життя, цей процес.

Серед художньої інтелігенції, завжди дуже далекої від будь-яких політичних інтересів, рідко можна було зустріти живописця, музиканта, актора, що причислювали б себе до тієї або іншої політичної партії, або, взага-

лі, хвилювалися громадськими проблемами. Трохи вище з цього погляду стояв письменник, але його часто треба було зачислити безповоротно в число обивателів, як-що розцінювати його за ступенем його громадської самосвідомості.

Мистецтво цих людей було аполітичне, тим більше, що пануючі класи політичної виразності від мистецтв зовсім не вимагали, або, коли й вимагали, то нерозбірливої, нечіткої розпливчастості.

Революція поставила перед нашими художниками цілком певні завдання. Вона сказала: «я хочу, щоб мистецтво служило мені і я обіцяю мистецтву піднести його на небувалу височину, як-що воно справді служитиме мені». Найістотніше в історії мистецтва за 10 років стосується саме до цього процесу.

Художник або ухилявся від подібної служби, відписувався від неї чимсь «приблизно підходящим». Або не розумів і щиро тужив з приводу невміння свого знайти такі шляхи до нас, або, справді, шукав їх, і в де-якій мірі знаходив, але це не досягаючи, однак, того ступеня служби, що одночасно приносить безперечну користь нашому будівництву і оздоровлює й підвищує саме мистецтво.

Коли ми проглянемо побіжно наше мистецтво, то ми побачимо, що успіхи цього процесу різні в різних галузях. Вони, безперечно, найбільші в літературі.

Старим письменникам, за рідкими блискучими винятками, тяжко було прокласти шлях до комуністичної революції, і навіть де-які старі революційні письменники — народницького напрямку не змогли знайти цих шляхів. Інша справа — молодь. Вже попутники першого призову виявилися людьми, що їх революція поваляла, пороскидала своєю залізною лапою по всьому лицю землі. Їх вона досить позамала й поміняла, щоб зробити з них людей зовсім нової формації. Не всі вони полюбили цю за-

Що дав Жовтень музиці

(Закінчення)

Сюди в повній мірі можна прикласти те, що я говорив відносно дрібних вокальних творів: взяти в основу революційний текст — не значить ще написати революційно-музичний твір. Композитори не завдали собі труда пошукати нових шляхів; вони прийшли озброєні старими оперними методами і формами, спираючись на добре всім відомі оперні традиції. Не дивно після цього, що результатом їхніх робіт виявилася — дуже мале співвідношення між характером текстового змісту і тим музичним втіленням, що його він одоув. Одна з названих вище опер («Іван салдат» Корчмарьова) викликала навіть в німецькій художній пресі (Zeitschrift für Musik) уципліву замітку про те, що нову радянську революційну оперу написано цілком в оперному «революційному» стилі... Римського Корсакова.

Останньою серйозною спробою в цій царині є опера харківського композитора Б. Яновського «Вибух». Тут багато де в чому підхід інший: змагання визволитися від оперного трафарету і в ілюстрації окремих епізодів дати по змозі найреальніше музичне втілення цих моментів.

І все ж утворення справді революційної опери — це справа майбутнього. І тут треба пам'ятати, що далеко не всі з попередніх оперних метод і форм слід відкинути: використати багато де-що з попередніх досягнень цілком можливо і навіть потрібно, аби тільки вміти пристосувати їх у потрібному напрямку: гармонійно злити (а не механічно приставити) з новими знайденими формами і ме-

тодами. На цій ґрунті перед радянськими композиторами стоїть ще велика, дуже не легка, але й цікава робота.

Далеко більш досконалими ми маємо в сфері музично-наукових досліджень. Роботи ці головним чином зосереджуються в Державному Інституті Муз. Науки (ГІМН). За передреволюційних часів було зроблено деякі спроби об'єднати осіб, що цікавляться музичною наукою, щоб досягти певної планованості в роботі, але засноване тоді (1902 рік) «Музично-наукове товариство» проіснувало всього лише два чи три роки. Лише після Жовтневої революції було знову висунуто питання про об'єднання діячів руської музичної науки і притому не в вузьких рамках невеличкого товариства, а в широкому масштабі великого закладу, в результаті чого і з'явилася в 1921 році заснування ГІМН'у.

Робота, проведена Інститутом, що святкував ще в 1926 році п'ятиріччя свого існування, справді величезна. Музично-наукові питання розглядались в шлюскостях: історичній, етнографічній, філософській, теоретичній, в комісіях у справі вивчення звукового сприйняття, дослідження музичної обдарованості, вокальної і фортепіанної методології, розробки нових тональних систем то що. Було прочитано довгу низку найцінніших докладів, що з них, на жаль, лише незначну частину було надруковано. Особливий інтерес являють роботи комісії в справі дослідження музичної обдарованості (що висловила питання в якому віковій і в якому порядку розвиваються в лю-

дини окремі елементи музичної обдарованості, як почуття ритму, мелодії і гармонії) і комісії в справі розроблення нових тональних систем: давно відомо, що наша сучасна система, в якій пістон є найменшою відстанню між двома найближчими звуками — дуже труба, і що творам багатьох сучасних композиторів явно «тісно» в нашій октаві з її підрозділами на 12 частин (півтонів). Комісія розглядала три проекти, що пропонували підрозділити октаву: один на 17 частин, другий на 28 частин і третій на 53 частини. Останній проект комісія визнала за найдоцільніший (гармоніум, побудований згідно з цією тональною системою, повинен мати чотири клавіатури). Дуже цінні також і досягнення комісії в царині струментознавства. Як говорить Іванов-Борецький (*), це є «спробою в історії музичної науки спробою організованої спільної роботи в цій царині; звичайні музичні майстри тримати в таємниці свої досягнення і винаходи були сильним гальмом для організації цього об'єднання»; тут же на колективне обговорення було винесено думки і досягнення, що за попередніх умов лишалися б для суспільства таємницею.

Мені лишається ще розглянути питання про те, як стоїть нині справа з розумінням і сприйняттям музики з боку широких мас, себ-то того самого нового слухача, що про нього я говорив на початку цієї статті. Нерозумно було б, звичайно, виявляти надмірну, благодуність і говорити про те, що цей слу-

*) М. Іванов-Борецький «Пять лет научной работы гос. инст. муз. науки (ГИМН)», стр. 32. Курсив мій. Весь матеріал про ГІМН взято з цієї книги Іванова-Борецького.

В. Сосюра

Білоруський зростає

Я бачу руки їх напружені, жилаві,
Що тягнуться до нас од мурів навісних...
Що потом облипи стежки свої криваві...
Товариші!

Сьогодні судять їх!

На жертву йшли в нерівному змаганні,
І от, закуті ви... А дні такі руді!
Та жертви ці не перші й не останні,
О, скільки їх ще буде впереді!
Багато жертв і радості багато...
Але тепер... Яка журба за вас...
Та знаєм ми, що прийде жданий час,
І сам народ судити буде ната.
Але тепер на глум і сміх
Вони йдуть печальною ходою
І ждуть, все ждуть і вірять в грози бою...
Товариші!

Не забувайте їх!

Менск, 1928 р.

лізну лапу, не все їм сподобалося з того, що вони бачили в країні, не все вони зуміли відрізнити негативне або просто гірке, або навіть вдале в її великому вирі від плодотворчого, високого, і зосередити свою увагу на останніх елементах. Але всі вони усвідомили величезну вагу подій. Всі вони з великою чутливістю відгукнулися, як уміли, на ті або інші сторони революції. На обличчя їхньому лежить виблиск революційних пожеж, їхнє волосся розвівається від революційного віру. Їхню групу історик літератури без всякого труда і відразу відрізняє від старшого покоління.

Тепер на сцену виступає молодша група попутників (конструктивісти, такі письменники як Олеша й інші). Ці відійшли вже від бурхливих, то кошмарних, то напружено-героїчних картин перших років революційної боротьби. Вони починають уже розбира-

хач цілком доріс до рівня передреволюційного «витонченого» слухача. Цього, певна річ, немає, та й бути ще не може. «Витончений» слухач формується не роками, а десятиріччями і навіть віками. Однак, і на цьому ґрунті ми маємо досить яскраві показники помітного поступу. Наші робітничі клуби, не задовольняючись концертами з мішаною програмою і часто другорядною якістю виконання, стали висувати вимоги на першорядних віртуозів, в результаті чого Петрі, Сігетті й іншим великим художникам довелося не раз грати при цілком новій для них аудиторії, що складалася виключно з робітників. Не можна не погодитися з Б. Браудо, що в даний час можна вже говорити про існування авангарду робітничої інтелігенції, в якій існує безперечна потреба систематично слухати добру музику» (ор. сі. 42 стор.). Показовим є й те, що в дні бетховенських свят 6-у симфонію Ветховена, зі слів московської й ленінградської преси, робітничі маси приймали захоплено.

Другий приклад: газета «Комсомольская Правда» визнала за потрібне організувати низку симфонічних концертів для своїх постійних читачів і т. д. Можна сміливо говорити про те, що тепер музику сприймається, як велику культурну силу, як один з істотних чинників у справі нового будівництва життя, а не тільки, як об'єкт естетичної насолоди, більш менш далекий від реального життя. За дальшого поширення і поглиблення музичної освіти та чуття в широкого колективного й театрального «споживача», цей рух, що вже почався, безперечно досягне в майбутньому могутнього свого розвитку.

Рос. МИКЛАШЕВСЬКИЙ,

тися в тім, що утворилося і утворюється тепер. Не без боротьби і не без внутрішніх збентежень зважують і змальовують вони нашу дійсність: Загалом, однак, у них переважають ясні тони, життєва бадьорість, цілком почерпнута від дотику до тих силових ліній, що багато пронизуючи все наше життя, направилися до соціалістичного ідеалу.

Ще молодша і ще бадьоріша чисто-пролетарська література.

В літературі, таким чином, зміна поколінь досить чітка й чиста.

Письменницька молодь загалом іде під яскравими прапорами з гучною і радісною музикою вперед.

Висновок звідси ясний. Треба з величезною увагою ставитися до письменницького молодняка, в якому, безперечно, таяться зараз якісь величезні індивідуальні таланти, чий ймення осяють нашу літературу не сьогодні, завтра.

Близько до літератури стоїть драматичний театр і кіно (через свою драматургічну, сценарну грань).

Тут ми теж маємо безперечний поступ. Про театр нема чого й сперечатися, досягнення тут помітні кожному оку, хоч, певна річ, було б смішно говорити, що тут усе цілком гаразд. Все ще перебуває в русі. Хоч скільки б лаяли наше кіно-виробництво, але треба вказати певно, що воно стоїть далеко вище від західно-європейського своїм ідейним рівнем і, безперечно, має всі можливості для дальшого поступу. Драматичний театр і кіно мають також у своїй художньо-реалізуючій техніці дуже значні досягнення. І тут можна з повним правом сказати, що саме не стара молодь (так би мовити «люди 30-х років»), а справжня молодь — («люди 20-х років») вносять сюди дуже багато свіжого й нового.

Ані трохи не заперечуючи величезних заслуг і величезної цінності великих митців старших поколінь, ми мусимо й тут дбайливо охороняти інтереси молоді і ставити ставку, головним чином, на неї. Це особливо стосується до акторства.

О. Лав

**

Я хочу радості, я сміху, сонця хочу!

Яка верба ласкава, вишня — молода.

Як лагідно десь в потоках плюскоче

Ясна вода.

В небесних заводах з ясними вантажами

Пливуть далекі білі кораблі:

То радісна весна — багатими дарами

Віта заручини землі.

Дзвенять сади, мов золоті бандури,

І ниви сонячно всміхаються селу:

То красень май — музика мудрий

Склада землі хвалу.

Земля ж, мов квітка пелюстки розкрита

І кличе всіх спочити від турбот...

Навіщо ж ми собі заборонили

І радість, і любов?!

Невже ми боїмося вогню ясного сміху?

Чи соловейків спів з дороги нас зіб'є?

— Відкриймо ж серця, для земної вітри,

Нехай, змарніло, п'є!

Про наукові розваги

Майже всі газети переповнені «Спартакіадами» та «Вікторіями». Серед них є «Вікторіні» і «Вікторіночки», що займаються дріб'язковими, а іноді й сміхотворними заплятаннями, але є й такі, що цілком відповідають цілевій установці свого органу (як приклад: «Вікторіна» — «Ком. Правда», «Вісник фізкультури» то-що).

Наукова розвага, як всяка розвага має на меті завдання: зменшити напруження або зовсім виключити діяльність одних психофізичних органів, а значить дати їм відпочинок і викликати діяльність тих психофізичних органів, які до цього не працювали, щоб заповнити неможливу бездіяльну порожнечу нашого організму.

Наслідок такої зміни праці окремих психофізичних органів, чи їх центрів, є не лише відпочинок органів, які приймали активну участь в повсякденній роботі, (розумовій чи «фізичній»), а й рівномірний кровообіг, що викликається діяльністю недіяльних органів, а разом і підсилення всіх фізіологічних процесів, що купчуються навколо цих органів.

Складність фізіологічно-психічних процесів, що відбуваються під час розваги ще не досліджена. Одно лише ясно, що «вимовільне збільшення уваги, зміна настрою» що настають під час розваги, як висловлюється фізіолог Чувський — «є прямий наслідок зміни фізіологічних процесів нашого організму».

«Вікторіна», що ми її читасмо з газет — це наукова розвага бібліотечного типу. Це-то всі постановлені нею запитання можна розв'язувати через книжку, через бібліотеку. В цих наукових розвагах, які розв'язуються шляхом фізичних, хемічних чи природничих досвідів за математичних обрахунків. Тому розрізняють ще наукові розваги: фізичні, хемічні, природничі, математичні та інші. Питання (в розважовій формі) «Що треба, щоб зацвіла верба, сірень, чи черемуха зимою?» — потребує природничого (ботанічного) досвіду. Встроміть булавку близько кордонки проти дірочки і дивіться на булавку крізь дірочку з якої бачити світ: чому булавка адається перекинутою. Це розв'язує фізичний досвід за світлом. Розв'язування математичних головоломок, шукання центра ваги власного тіла (сидячи на стільці, з горючою свічкою в руках то-що) базується на досвідних, наукових даних, математики фізики то-що.

Як бачимо наукові розваги — це та форма політ-освітньої роботи, що її можна використовувати не тільки, як розвагу, не тільки, як здоровий відпочинок і засіб збагачення культурно-освітніми знаннями, але й як засіб зацікавлення різними культурно-освітніми, а то й науковими питаннями широких кіл населення. За прикладом далеко не ходити. Нещодавно довелося почути вичитане з якоїсь «Вікторіни» запитання — В якій книжці написано: «під вагоном територія у вагоні директорія». Досить було особу, що цікавилася, наткнути на книжку «Чудоправдастрі» — К. Котка, як через кілька днів можна було побачити в неї не тільки всі твори К. Котко, а всю гумористичну бібліотеку «Плужанина» до якої раніше ця особа, ніякого нахилу не виявляла.

Все це говорить за те що слід було-б таку форму політ-освітньої роботи, як наукові розваги і робітничим клубам і селянським будинкам випробувати і зорганізувати її в певному напрямкові в своїй роботі. Вона-б туристично-манітіла форми клубної роботи, збагатила методику політ-освітньої справи і дала б той культурно-корисний відпочинок працюючим масам, про який ми так багато пишемо й говоримо.

Слід мати на увазі, що наукові розваги можна використовувати в клубній праці не тільки, як самостійну відокремлену форму клубної праці, а й як підсоби (як метод) в праці окремих гуртків: природничого, хемічного, сільсько-господарського та інших.

Треба тільки зазначити що за цю форму політ-освітньої праці повинні братися не тільки місцеві політ-освітні організації, а й політ-освітні методичні центри, бо ця діяльність ще не має в нас ні методологічних напрямків, ні досвіду.

А. ОНІПКО,

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ НОТАТКИ

П. Лісовий

Місто

Перед нашою молодістю пореволюційною літературою зараз, як ніколи, стоїть проблема міста. Стара українська література не знає твору, де б місто було головним героєм, де б воно було великою ареною для його персонажів, вона далі містечка або провінційних Гнилятинських не йшла. Місто, велике капіталістичне місто, з усім його бурхливим, барвистим і скаженим темпом весь час лишалося по за її обрієм. Це були для української літератури справжні джунглі, де український хуторянський світогляд боявся заблудитись, де на нього чигали всілякі небезпеки, і він тікав від них, тікав і озирався.

Спробували було мотиви великого міста внести в українську літературу, власне в поезію, наші ранні футуристи на чолі з Семенком. Але й вони були в той час схожі на хуторського парубка, що несподівано для самого себе, одяг фрак, а на голову надів циліндр і не знав, як в цьому квазі-європейському одягові поводитись. Мода примушувала до циліндра і до фраків, а душа прагнула штанив «шириною з Чорне море».

Ми не будемо тут вдаватися до історичного аналізу цього факту; зазначимо лише, що до великої революції нашої місто було справді «спиритом» що до українського села (як і до всякого села взагалі), що воно було ворожим до нього, що воно росло не тільки потом і кров'ю робітничої класи, але потом і кров'ю села.

Своїми лапами-присосами воно щороку закріплювало з пауперизованого села нашого все нові й нові тисячі жертв і кидало їх в казан капіталістичної експлуатації, внаслідок чого й націоналізувало сотні й тисячі селян. В джунглях міста гинули тисячі людей, або повертались назад на село покатіченими фізично й морально людьми. Стара українська література почасти відмічала ці негативні впливи міста на село. Вона дала нам кілька типів салдат, босків, цовій, що пішли до міста здоровими людьми і повернулися звідтам напівживими трупами. Проте це не зупиняло нових тисяч. Місто манило до себе селяків своїми вогнями, своїм «легким», мовляв, хлібом. Пекло сільське було подекуди гіршим за пекло капіталістичне, а безземелля й голод відірвали людей від землі і кидали їх на вулиці й майдани міста, де камінними скринями стояли будинки, — нагорі яких у світлих поверхах, жила буржуазія, а внизу, у зогнутих підвалах ютилося «дно».

Але місто водночас відіграло і колосальну прогресивну роль. Воно із селяків рекрутувало пролетаріат. Селянин, що його громадський обрій був надто обмежений, знаряддя виробництва дуже прості, а психіка надто консервативна, попадаючи на фабрику чи на завод, сразу ж ставав кінцем, і то важливим, складним економічним відношенням. Капіталістичний процес виробництва, перш за все, має суспільний характер, і селянин понаму починав розуміти, що він так само залежить від свого товариша по ро-

боті, як і товариш від нього. Фабрика й завод вивітрювали з нього консервативність, обмеженість, вони його вчили, коли хочете, «політики», йому ставали ясною спільність інтересів, спершу робітників його фабрики й заводу, а далі й спільність інтересів всіх робітників, всього класу. І центр політики, центр боротьби, з появою капіталізму в нас, перемістився з села до міста.

Література наша цього не відбила. Вона не дала нам типів пролетарів, що вийшли з села і дійшли до барикад. Вона не відбила процесу капіталізації країни, не відбила жорстокої класової боротьби, за винятком хіба окремих моментів, та й то ці моменти більше тичаться сільсько-господарської промисловості.

Жовтнева революція цілком змінила роль міста. Місто із визискувача, із апарата, що гнітило й обирало село, обернулось в повний полум'я революційний кратер, що повело штурм на капіталістичні твердині. Воно виділило кращі кадри пролетарів, що винесли на своїх плечах головний тягар цієї боротьби. Село пішло за містом. Воно підхопило гасло «грабуй награвоване», і взялось так завзято шийцати пашські гнізда, що скоро від них лишились тільки попелі. Місто в громадській війні вело перед і село стало під його команду і допомогло довершити соціальну революцію.

Громадянська війна скінчилась. Почалась доба будівництва. Робітничий клас — гегемон, але він тримає міцний союз з селянством, він веде селянство за собою.

Та взаємини між містом і селом ускладнюються, у міста й села є не тільки свої спільні інтереси, а й протилежності. Вся суть пролетарської політики що до села полягає в тому, щоб селом керувати так, аби це керівництво допомагало будівництву соціалізму, аби вести село до соціалізму, аби між містом і селом не було розриву, адже село резерв пролетарський звідки пролетаріат, коли треба буде, братиме нові для себе загони.

7 днів у Білорусі

Дорожні нотатки

13 травня.

ХАРКІВ—МЕНСК.

Від Харкова до Менська поїзд іде добу. Наша делегація (Тачина, Пилипенко, Поліщук, Сосюра, Кулик, Панч, Панів, Любченко, Усенко) добре заснувши в Харкові, почала прокидатись, власне, вже на межі України з Білоруссю. Вже чернігівський пейзаж поволі привчає око до білоруського, багато води, гаї з берізкою, незвичайні болота. Весна, як і в нас, запізнилась. Деревця чорніють, а не зеленіють—лише свіжа рунь озимини веселить око.

Бахмач, Сновськ... Наш провідник, що почувши од нас українську мову, одразу перейшов на білоруську—радо нам заявляє:

— Вось скоро і Беларусь наша... Ведны наш край, няхитры...

І справді—це дуже влучно. Ось уже й починається цей «няхитрий» край... В ньому своєрідна, проста краса в огляді білоруському пейзажові... Спокійність, спокійний, але гарний добір фарб... Берізка, піби вся в зелені пуху, ніжному і зворушливому,—над спокійним дзеркалом болотних плесів... В вишині як тло—чорні сосновий бір. В болотній свічаді дивиться наш потяг, порушуючи їх спокій пропливають в них хмарки, білі дим... Якось тиша в пейзажі...

Станція Несовичі... Написи вже білоруською мовою... Гомель... Жлобін... Білорусь го-

стинно розгортає нам свої ліси, дивиться спокійно й задумливо своїми озерцями—болотами... Переїхали ріку Сож, попрощалися з Дніпром, коло Жлобіна—вузничий і тихий він за намого; не доїжджаючи Бобруйського побачили Березину—вона тече широко й спокійно, по ній пливають плоти, над нею димлять деревообробні фабрики (фанерні і тартаки). Бобруйськ—важливий залізничний вузол, і промисловий центр... Деревця звідціль гонять переважно на Україну. І ті плоти, що ми бачили, довго ще плестимуть водями Березини й Дніпром, учують мабуть і передостанній рокіт парових Дніпрових.

Краєвид змінився... Місцевість пішла вища... Побігли лани... Але я тут їх ділять канавки, ніби борозни глибокі, щоб краще вода обтіла. На що, на що а—на воду Білорусь не бідна.

Станція Осиповичі... Хочемо нарешті купити білоруських газет... Питали ми й раніше—казали нема; думали, далеко од Менська—розійшлися, а нових нема. На Осиповичах зацікавилися цим явищем. Захотілось знаєувати.

— Прощу «Савецкую Беларусь»!

— Нема...

— «Звязду»?

— «Звязда»—орган ЦК КП(б)Б, раніш виходила руською мовою, тепер білоруською.

— Нема...

Хороша така дівчина і так уперто—нема.

— Ну, а взагалі у вас білоруська література є?

— Нема.

— Чому?

— Не присилають... Дівчина перше, їй дивна ця допитливість.

— А чому ж не присилають?

— Ніхто не питає?

— Та як же питати її, коли у вас ніде немає...

Дівчина ображено замовкає...

Контрагентство друку! Контрагентство друку! Такі розмови у нас на багатьох станціях позаторювалися... При мені у цьому ж кіоску питав робітник «Звязду»—і її не було... Питали книжок—їх не було... В кращому разі—їх витягали звідкілясь із під споду і неохотно й здивовано (мовляв, єсть же чудак!) показували... Де вже там говорити про просування білоруської книжки й газети в маси...

Ми дійшли в Осиповичах таки надокучили своїми розпитами... Пірка вітка була тільки та, що і в нас кіоски контрагентства друку не скрізь на багато краді...

Вечорі... Сірі, такі несхожі на наші, пропливають «вески» (села)... Сірий зруб хати, сірий, гонтовий здебільшого, дах, жодної білої цяточки, навколо сірий присмерк—хатки—«вески» ніби вгрузли в сіру землю...

Пригадалися слова провідника:

— Няхитры край наш, бедны...

МЕНСК-ЗУСТРІЧ.

З Менська прибули ми на початку 12-ї години веч.

Місто за революції це джерело звідки йдуть на село нові погляди, нові знання, звідки воно бере свою культуру. Між містом і селом постійно йде складна дифузія й осмос, обмін речовинами, і здоровий зріст державного організму вимагає, щоб цей обмін відбувався нормально.

І коли б взяти, наприклад, за тему літературного твору таку проблему, як «змика міста з селом», яке б можна полотно розгорнути, який багатий матеріал подати, яких типів вивести. Та поки що це залишається одним побажанням.

А втім можна тільки вітати всяку спробу показати місто в літературі.

Ось чому роман В. Підмогильного під такою змістовною назвою, як «Місто» мимоволі притягає загальну увагу. Назва до багато де чого зобов'язує. Читач зразу багато вимагає від письменника, що подає свій твір під такою назвою. Читач хоче знайти в творі місто, не те місто, що ми його бачимо щодня на вулиці К. Лібкнехта або вул. Воровського (Хрещатика) в Києві, а місто, де б'ється пульс заводів, де живе й працює пролетаріат, де на вулицях підчас демонстрацій, ми чуємо тоніт тисячі ніг.

В романі Підмогильного ви цього міста не знайдете. Прекрасно описані рух головних вулиць Києва (дія відбувається в Києві), ви знаєте, що кожна спідниця, чи шовкова чи проста, все одно піднімається, письменник майстерно показує п'єсаманів і неп'єсаманів, але далі його око й увага не сягають. До робітничих околиць він не дійшов, пролетаріату в його романі не видно, про його присутність він навіть ні разу і не згадав.

Можливо, що автор собі такого завдання і не ставив. Навіть, скажемо просто: тема його далеко вужча, тло дій менше — Хрещатик, інститут, Подол, студенти, студентки, міщане, кілька колишніх людей, поет, критик — ось те коло, серед яких обертається головний герой роману — Степан Радченко.

Як тип, Степан Радченко, задуманий цікаво, але згодом він розчаровує читача. Чим

ви далі горнете сторінку за сторінкою книжку, тим більше він вас розчаровує. Де-які рецензенти вже відмічали, що Степанові Радченкові надто вже «везе» у місті: тут йому в пригоді стає і «Мусинька», що підгодовує голодного студента і живе з ним; і вчиться він добре, і стипендію одержує скоро, і в літературу увиходить легко і стає славетним письменником. Все дуже просто, ясно, і куди Степан Радченко не повернеться, всюди йому щастить. І ось через те, що ви наперед знаєте, що йому все одно пофортунить, у вас пропадає до нього інтерес. Справді, що цікавого в такому «мазунчикові» долі, коли йому до рота самі вареники падають.

Тут навіть боротьби нема, фортунить чоловікові, «везе», — і більше нічого.

У автора іноді проскакують нотки протиставити в особі Степана Радченка село в протизв'язку (боїмося сказати «гнилому») місту. Це видно хоч би й з портрета Степана Радченка, як його подає автор.

Степан Радченко сирота, колишній наймит у свого дядька, в революцію повстанець, за доби «передипки» завкультвідділом у своєму селі, член партії, — іде до міста вчитись. Підготовувався він до інституту самотужки, але він фізично дужий, голову має ясну і певний того, що до інституту він вступить.

Другими словами, Радченко іде завойовувати місто.

Спершу місто робить на нього відразливе враження. Він порівнює село й місто, і всі порівняння не на користь останнього. Він дивиться на місто очима селянина, що попав у чуже й вороже йому оточення, і в нього навіть ворухнеться думка, чи не втекти назад, до рідного села, чи не закопатися там на віки.

Але це тільки спершу. Потім його місто захоплює. І захоплює його не своїм великим трудом, а рухливими вулицями, освітленими вітринами, кіном, театрами, літературними диспутами то-що. Барвистість, строкатість,

рух вулицьної юрми, жіночі стегна, — ось що приковує його увагу. І він говорить сам собі, що з міста він не піде, що все це він мусить опанувати, що місто він мусить підкорити.

Даремно. Місто скоро асимілює його, починаючи від одягу і кінчаючи вчинками. Правда, Радченко любить свій інститут, він прекрасно вчиться, але інститутська аудиторія це ще не місто. І вже те, що Радченко, який спершу мріяв про те, що він, після закінчення інституту, знову повернеться на село і там вестиме корисну роботу, скоро ці мрії забуває — дуже показне. Для нього стає ясним, що ніколи з міста на село він не піде. Отже місто Степана Радченка заповонило і заповонило остаточно. Воно оказалось дужчим за молодого селянського студента, та й повинно було бути дужчим, бо в нього далеко більший арсенал впливів, ніж у Степана Радченка, що з'явився на його вулицях у юхтових чоботах і старій шинелі, що знала ще повстанські часи.

В. Підмогильний в своєму романі проблеми міста не розв'язав. Він навіть не наблизився до неї. У нього місто тільки тло для його героя, що легко переступає з шабля на шабелю свого власного добробуту (відносного, звичайно). Але це зовсім не говорить про те, що роман Підмогильного не цікавий взагалі. Її місця прекрасно зроблені, хоч є і великі провали.

У автора є художні можливості дати справді полотно ширше і багатше на персонажі, і шкода, що він цих своїх можливостей не використав.

Це тим більше підкреслює необхідність для наших письменників взятись за проблему міста. Місто — це дійсний матеріал. Показати його, вивести всі його верстви, відбити ту велику роботу, що пролетарське місто зараз веде, ось завдання, що стукає в двері нашої літератури.

Сподіваємось, що бажаний твір скоро з'явиться.

Нас чекали...

Виходимо з вагона... Бачу знайомі обличчя наших недавніх гостей Якуба Коласа, Міхаса Зарецького, Міхаса Чарота, колишніх молодняківців, що були на 4-ому з'їзді «Плуга» Дударя і Александровича. Ще де-хто... Дружня, тепла зустріч. Стикаємо гаряче руки... Чуємо раптом українську мову... Дивуємося — хто ж це так українізувався... Нао вітає проф. Бузук, що, власне, не українізувався, а білорусізувався вже тут, переїхавши в України до Білорусі...

Тут же одразу бере нас у своє розпорядження тов. Сташевський, секретар «Полима» і комітету, що спеціально для нашого приїзду був утворений з представників Наросвіти, Інбелкульту і літературних організацій.

Сідаємо на автобус, спеціально для нас приготований. Йдемо до готелю «Європа» в центрі міста... Там нам відведено кімнати, там нас чекають інші товариші, що не встигли зустрінути нас на вокзалі — потяг приїшов раніш. Знайомимося з головою Інбелкульту тов. Ігнатівським, з іншими співробітниками Інбелкульту, з товаришами письменниками... Жвава товариська бесіда, коротеньке ж одразу засідання... Вироблено плана нашої діяльності підчас перебування. Товариші білоруси все заздалегідь обмірковували, все припасували, все приготували... Нас одразу оточує таке шире, товариське піклування, що стає ніяково...

Програма намічається така колосальна, — бачимо в 4 дні, як ми гадали, не вберемо. Доведеться пробути довше... Білоруська мова

Президент Інбелкульту В. Ігнатівський.

вміщується з українською, ми чудесно одні одного розуміємо... Радіємо з цього, говоримо не наговоримося.

З одним першим, надзвичайно, приємним враженням теплої товариської зустрічі представників двох братерських радянських культур, розходимося по кімнатах...

Завтра — оглядаємо Мінськ...

14 травня.

В ІНБЕЛКУЛЬТІ.

Ранок... Неотомний Сташевський вже торопить нас снідати, бо вже нас чекають в Інбелкульті... Тут же поруч з нашими кімна-

тами приготовано для нас їдальню... Тут же чекають де-кілька товаришів... Після сніданку в Інбелкульті... На дворі, — дощ, невеличкий, правда — мжичка... Товаришам білорусам трохи ніяково за свою Мінську погоду — дощ, звичайно, вони передбачити не могли, але вони запевняють, що ця погода обов'язково має змінитись на краще... З цією надією й рушаємо по вулицях Мінська.

В тумані мжички Мінськ теж нам здається спокійним, задумливим сірим і затишним. Вулицьні вулицьки, старовинні будівлі, відсутність трамваїв, великого руху. Зі стін, з афішних стовпів нам кричать афіші, великими червоними літерами друковані. Підходимо, читаємо:

Гесляром України — наша щира привітання

ауторак
15 мая

клуб Карла Маркса

ауторак
15 мая

ВЕЧАР

українських і білоруських письменників

наслідь виступленья українських і білоруських письменників

КАНЦЕРТ І КІНОЗДЫМКИ

Білеты разсылаюцца выключна па організаціям... Камісія.

Далі перераховується наші привітання, і трохи не звичайний для нашого ока білоруський транскрипції...

Все обмірковано, все приготувало... Молю ці білоруси...

Підходимо до Інбелкульту...

Казкова дитина

Наша сучасність характерна швидким розвитком справи радіомовлення, як найшвидшого способу швидко зноситись з людьми — через звуки, передані по етерові електрохвилями.

Чим важливі взагалі швидкі зв'язки людей між собою за допомогою різних машин?

А тим, що в межах однієї або кількох країн, чи в межах цілого континенту, відбувається культурний процес обміну досвідом, знаннями, обміну всіма культурними цінностями, починаючи з метра матерії йкінчаючи віршем, пісню, та іншими речами мистецького порядку.

Потяги й авто, літаки, пароплави — насамперед допомагають людям обмінюватись цінностями матеріальної культури.

А вже радіо — обслуговує наш мозок та почуття, дає нам цінності так би мовити вищого порядку.

Радіомовлення — це та казкова дитина нашого часу, часу напруженого соціалістичного будівництва, що росте не днями, а годинами...

Не стану розповідати про широчину реакції по Україні радіо-мережі (приймачів). Краще давайте заглянемо до Харківського «серця» радіомовлення.

З надвору що ми бачимо в Харкові?

Ген-ген угорі висока соборна дзвіниця покірно тримає один кінець дратовної системи. Другий кінець вчепився за височенну щоглу, що стремить над сусіднім будинком. Навче рибальські ятірі, чи мережки з обручами, виріють в повітрі антени — з них радіохвилі розносять по просторах України все те, що подається з радіостанції НКО.

Зайдіть до неї — і ви впевнитесь, що перед вами ціла фабрика радіо-газет, лекцій, співоче-музичних концертів — для цілої України.

Ми ще мало в друкованій пресі пишемо про те, які газети подає радіо-станція НКО. Останні, правда, самі за себе говорять скрізь по всіх закутках України, де є радіоприймачі. Але для тих, хто ще приймача собі не поставив, а приміром збирається тільки, корисно перелічити все те, що він може почути коли придбає радіо-приймача.

Ось цей перелік газет:

1) «Щоденна Робітнича Газета Пролетар». Майте на увазі, що роблять її і в неділю і навіть в понеділок. Коли траплялись які новини в ті дні, коли друковані газети не ви-

ходять, — важливіші новини вам дасть радіо-газета.

2) «Радянське Село» — подається що-четверта й що-суботи. Розрахована ясно на кого.

3) «Комсомолец України» — що-суботи.

4) «Червона Оборона», подає ТСО-Авіахем що-п'ятorka.

5) «Етер», літературно-мистецький тижневик, що-наділі.

6) «Укр. Екран», спеціально присвячений кіно-мистецтву двотижневик, подається — через п'ятницю.

7) Мистецькі новини — що-понеділка.

8) Книжкові огляди — двічі на місяць, через п'ятницю.

9) «Шлях до здоров'я» орган Наркомздорвля, двотижневик, подається по неділях.

10) «Радіо-Газета Робітниче-Сел. Інспекції», орган Наркомату РСІ, подається що-неділі.

11) «Сільсько-Господарський Тиждень», орган Наркомзему, подається що-неділі.

12) «Кооперативне Життя», орган Вукопспілки, що-неділі.

13) «Жовтень», газета для дітей.

14) «Піонер», газета для дітей.

Окрім усіх перелічених газет що-ночі годиню 11—12 подаються ще останні новини з подій, що трапились у світі.

Хто-ж і як робить ці газети?

Відповідальним редактором радіо-газет НКО є зараз тов. Пальків, відповідальним секретарем — письменник А. Чернов, кілька газетарів завідує відділами радіо-газет.

Як і вся редакція «радіо-редакція» виплачує своїм співробітникам та кореспондентам за працю певний гонорар.

Навіть спростовання на дописи летять поштою до радіостанції НКО... (Цілу пачку їх мені показували). Хіба не станеш «спростовувати», коли про твої вчинки розголосять краще друкованих газет («усім, усім, усім» та ще й «слухайте»)...

Тепер пару слів про радіо-передачу лекцій, докладів та співоче-музичних виконань. Чотири товариші відає цим відділом роботи: т. Сердюк (адм.), проф. Полфйоров, Богуславський (укр. композитор) та т. Ліницький. Вони працюють на станції щодня, згідно з затвердженням НКО планом. На постійному утриманні радіо-станції є квартет ім. Леонтовича під керівництвом тов. Шора та постійний

хор. З окремими лекторами, співаками та музикантами складається на певні терміни угода.

Не зможу було сказати кілька слів про те, що може побачити й почути екскурсант, коли заїде на радіостанцію НКО. Його найперше цікавить кімната «звідкіля говорять і співають» для всього Харкова, для всієї України.

Ще так звана мікрофонна зала що міститься на другому поверсі будинку (біля соборної дзвіниці).

Найперше вражає вас те, що ваші ноги ступають по чомусь м'якому, — ага, повсть та матерія під ногами. А в очі тим часом кидається, що на всіх чотирьох стінах і на стелі теж матерія. Це щоб од стін не одбивались звуки і чисті сприймалися мікрофоном.

Перед цим апаратиком все говорить, співається, чи виконується на музичних струментах.

Від різної сили звуків відповідно міняється й сила електроенергії в мікрофоні. Все, що сприймає цей апарат, передається в сусідні кімнати на спеціальні апарати так звані «посилувачі». Вони збільшують електроколивання в мільон і більш разів. Ото вже й готова радіопередача для всіх міських приймачів: по всіх кінцях міста люди чують зі своїх апаратів усе, що виконується в мікрофонній залі. (Можна також «наставляти»

Артистка коло мікрофона.

Нас зустрічає «старшина» (голова) Інбелкульту проф. Ігнатівський, знайомить зі співробітниками Інбелкульту, з його роботою, з його секціями.

Інститут Вілоруської культури (скорочено «Інбелкульт») це найвища державна наукова установа в БССР. Існує вона з 1922 року, спершу, як громадська організація (почався з термінологічної комісії), і як науково-дослідча. Найбільшу діяльність розвинув протягом останнього року, коли затверджено його статут, як академічної інстанції. Інститут поділяється на два відділи природи й господарства і відділ гуманітарних наук, крім того є в ньому єврейська і польська секції. Існує Інститут при Раді Народніх Комісарів, має дійсних членів, членів кореспондентів і членів — співробітників. Керує його роботою Академічна Рада. При президії Ради працюють такі установи: центральне бюро краєзнавства, бібліографічна комісія, комісія для вивчення західної Білорусі, військово-термінологічна комісія, комісія для вивчення природних виворчків сил Білорусі, бібліотека, друкарня. При відділах — катедри: історії білоруської мови, живої білоруської мови, історії білоруської літератури, історії Білорусі XIX і XX ст. загальної історії, білоруського мистецтва, археології, катедра історії Литви та інші катедри. При кожній кафедрі існують різні комісії, кабінети, допоміжні установи. Національні сектори теж діляться на комісії, наприклад, єврейський сектор на 1) лінгвістичну комісію, 2) термінологічну діалектичного атласу, 3) історії єврейської літератури, 4) фольклору, 5) еко-

Група «Маладняковців».

номії єврейського населення; польський сектор має комісію вивчення польської літератури й мови, етнографічну й історичну комісію.

Керівники кафедр і комісій не тільки нам розказали, а й показали свою роботу... Ми бачили, як доволі картка за картою складається великий академічний словник білоруської мови і термінології, з якою любов'ю і пильністю працює над цими картками старенький Євдоким Шпілько, що деякого з сучасних славновісних письменників Білорусі колись учив білоруської мови. Ми бачили рукописи письменників білоруських, налічували картики рукопису творів Бєлєвонича, що згоріли були під час постання 1920 року проти поляків і, що, їх з

великим трудом доводиться реставрувати, щоб видати академічне видання творів великого білоруського поета (1-й том уже виїшов). Намічається академічне видання й інших білоруських класиків. В польському секторі нам показали щойно видану книгу «1863 на Мінщині», де розроблено й опубліковано надзвичайно цікаві документи про повстання 1863 року. Там же нам показали картки й фотографії нової роботи про революційні рухи 1905 року.

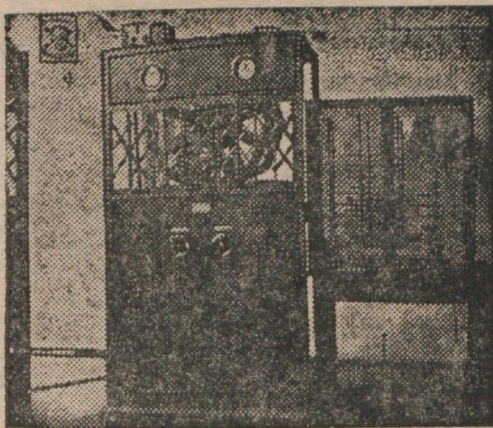
В єврейському секторі т. Аршанський показав нам роботу його комісії. Чимало цікавого розроблено тут з історії єврейського друкарства, особливо після польського повстання, з історії пехів, історії городів...

Ми наочно переконались, яка колосальна наукова робота йде в цьому невеличкому, досить тісному будинку, яка тут величезна наукова машина крутиться. З кожним днем робота Інбелкульту поширюється й поглиблюється. Вже є постанова про збудування спеціального, великого приміщення для Інбелкульту, де він зможе краще розмістити свої наукові установи.

Видано Інбелкульту понад 60 назв, між ними такі солідні праці, як «Чатырхсотлетце беларуського друку», або «Беларуський Архів», і том творів Богдановича та інші. Бібліотека Інбелкульту має понад 30.000 книг. Дуже цікавий відділ у ній стародруків, рідких пергаментних рукописів, панських булл, грамот то-що. Є в ній і український відділ.

Наприкінці наших одвідін Інститут подарував нам кожного комплект своїх видань... (Цілі буде).

А. Панів.

Устаткування радіо-станції.

мікрофони в театрі, чи в якійсь залі засідань і передавати все, що там діється на посилювач радіостанції).

Ідемо, нарешті, в останню кімнату на третій поверх. Оце, власне й є радіостанція.

Частина електро-згук-сил, поданої знизу, тут ще багато-міліонно збільшується і «випруджується» через оту антену (згадайте «ягірі», що мріють біля дзвіниці), по етеру в простори України.

Незначні частини цієї енергії ви десь там по містах і селах «ловите» на свої приймачі і чуєте Харків або й Москву.

— А як же ми Москву чуємо;—спитаєте ви в радіотехніка. Він коротко зам відкаже:

— Для цього в нас, на Холодній горі, є спеціальний приймач, що переопилює московські радіохвилі. Ми їх перепускаємо на свої посилювачі, а далі згаданим уже порядком пускаємо через антени й по всій Україні.

Не лише газетні робітники, кореспонденти, а й наукові робітники, поети й композитори запрошуються «Радіостанцією НКО» нести до неї «свіженькі» свої твори. Для них забезпечено аудиторію найчисленнішу.

Які ж ми зробимо висновки з розказаного? Заводимо гуртом і поодинці собі радіоприймачі, організуємо радіо-гуртки, та колективне слухання радіо, популяризуємо його всебічно.

Пишімо до радіо-газет. — (Адреса: Харків, Радіо-Станція НКО). Листи надсилати — без марок.

Не будьмо пасивними споживачами того, що дають нам по радіо. Там люди не боги, мають загально-людські хиби. Можна критикувати ці хиби, коли вони відбиваються на якійсь галузі роботи радіостанції. Можна ставити перед нею нові вимоги—хто чого хотів би чути з радянської столиці УОПР.

Коли закінчив розмову зі співробітниками радіогазет НКО, то подікавився до якої спільки належать «радіо-редакційні» робітники.

— Та, знаєте, нам аж чудно: і не робос, і не друкарі, а «металісти» ми. Ось дивіться мій профіктик: я помердактор; раніш був робітником преси — тепер «металіст». І фейлетоніст-металіст, і піаністка-металістка, і той, що горло трудить—металіст...

Думаю собі—про це теж треба нагадати «усім, усім...» із ОРНО. Ці робітники, за нашим простецьким розумінням, підходять краще до спілок Робосу, Робмису та Поліграфістів, а ніяк не до металістів.

Пр. Воронин.

„Молодняк“ № 5

(травень).

Вийшов друком і поступив у продаж журн. „Молодняк“ № 5 (за травень) з таким змістом:

Поетів—І. Бойко, М. Дубовик.

Проза: В. Кузьмич, Авіо-спіралі (друга частина роману); М. Дієв (В. Стромченко)—Останній граф (повість); Лев Скрипник—Ніч. (оповідання).

Статті: Є. Холостенко—Образотворче мистецтво й маси; Г. Овчаров—Поборник марксистської думки.

Гумор: Ю. Вухналь—З блок-посту.

НОВИЙ КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ

По руських журналах

(„Красная Новь“ 1929 р. № 4; „Звезда“ 1928 р. № 3 і 4; „Октябрь“ 1928 р. № 1, 2, 3, 4)

В „Красной Нові“ закінчився нарешті «смейний роман із партійного быта Глеба Алексєєва («Тени стоящего впереди»)»—закінчився кепсько, з істериками, надуманими міркуваннями в душі дурторядного Достоевського, з цілою серією «трагічних» родинних сцен. Кінець роману дуже розчарував. А втім Г. Алексєєву, як авторові ще молодому, взагалі властиво закінчувати оповідання далеко гірше, від його зав'язки. «Голубое платье» Пастеймонна Романова—дуже слабе оповідання з селянського побуту, побудоване за звичайною схемою: старий і новий побут, радянський шлюб, незадоволення старого батька (нареченою), що закінчується п'яною бійкою і несподіваним вбивством дружини — «спокоїної стародалиці». Все це викладено мляво і показано поверхово. Незрозуміло, для якого читача призначено цю безталанну жулку. Оповідання Т. Павленка «Оренталіа» (з побуту сучасної Сирії), присвячене В. Пильняков, як дві краплі води схоже на слабші оповідання цього останнього—типичне для Пильняка протиставлення колонізаторської Європи й об'єкту колонізації Азії, зі щирою симпатією до обох і з дуже слабким розумінням і тієї і другої. Оповідання А. Платонова «Происхождение мастера» написано на цікаву тему (перетворення сільського мрійника в залізничника), але дуже нерівне виконання: влучні з психологічного погляду місця чергуються з невмілим трафаретом. «Кавказские впечатления» Андрея Белого (1-а частина) цікаві виключно або для туристів, або для літературознавців; масового читача неминуче відштовхне сполучення вишуканого ритму (прозаїчного) з дуже розкиданим неначе випадковим змістом.

В відділі віршів — великі імення (В. Маяковский, Н. Ушаков, Б. Петровский, Н. Браун, П. Радимов) і слабі, другорядні вірші.

І. Еренбург дуже жваво змальовує (в прикінцевій частині своїх подорожніх заміток «Польша») єврейські церковні кола Варшави і близьких до неї містечок, влучно змальовуючи сучасне виродження хасидизму. Стаття Д. Тальнікова «Гершензонская Москва» (присвячена недавно опублікованим листам М. Гершензона до брата) написана жваво; але далеко не об'єктивно: автор надто захоплюється «розвінчанням» М. Гершензона, висмикуючи з його листів окремі місця на власну думку. Відзначимо чудовий відзвіз І. Аксєнова про «Записки поэта» І. Сельвінського, написаний в формі рецензії, що містить проте досить матеріалу для великої і серйозної статті.

Головний і—на жаль, єдиний «козир» «Нового Мира»—початок нового роману Михайла Пришвина «Новий Фауст». Чудово змальовано життя руського студентства в Німеччині в передвоєнні роки, з тонким гумором показано побут німецьких студентських «корпорацій», їхній мотив феодальної ідеології. Із сучасних руських белетристів хіба лише К. Федін міг би порівнятися з М. Пришвиным що до знання Німеччини — і офіційної і побутової.

Продовження «Дневника Кости Рябцева» Н. Олнува дає мало нового проти відомих уже малюнків із сучасного побуту Московського пролетарського студентства, крім того, постійно збивається на напіванекдотичний тон. Безконечно тягнеться «Смейний роман» П. Романова («Новая ескиржалъ»), помалу втрачаючи нечисленні побутові риси, що надавали йому на самому початку деякого інтересу і обертаючись в найнудніше перелицьовування старої як світ історії про «ненаситне» кохання жінки, що старіє й намагається монополізувати душевне життя свого коханого цілком без ніяких обмежень. Оповідання з селянського життя І. Соколова - Микитова («Сын») і Л. Завадовського («Гроз») — а також написане в сентиментальних тонах оповідання «Младость» Вл. Лідіна — не заслуговують через свою безбарвність на серйозну увагу ні з боку критика, ні з боку масового читача. Серед величезного відділу віршів (аж 8 поетів) варто окремо згадати лише «Смерть» Е. Вагрицького, написану дуже вигадливим стилем і з трохи потягненим романтизмом, як і все у даного лірика, але, принаймні, без самонаслідування і механізації стилю (протиляжно віршам В. Александровського, Е. Полонської, Н. Зарудина й інших).

З ювілеєм Максима Горького зв'язані статті Ільї Грудева «Літературная бурса М. Горького» (про фейлетоністську діяльність М. Горького в Самарі) і В. Руднева — «Горький — революціонер» (біографічно змісту). Перше з них дає чимало нового і маловідомого.

В «Звезде» йде далі роман В. Каверіна «Скандаліст или вечера на Васильевском острове», — власне кажучи, не роман, а скоріш серія нарисів із сучасного академічного й літературного побуту. Цікавий цей твір тим, що він дає портретне, дещо шаржоване (але інше) дуже ідкє зображення нових людей — видатних представників даних кол. Як би ми не ставились принципіально до такого мало поширеного в руській белетристичній жанру «роману з ключем» (хіба що у П. Боборикіна зустрічаємо іноді щось подібного), доводиться визнати, що окремі частини написані дотепно й жваво. Особливо вдалий портрет В. Пшкловського (в романі «Некрілова»).

Кінець «Братів» К. Федіна (в третьому числі) розчарує читача, навіть дуже. Роману не закінчено, а перервано його, остання частина фабули (шлюб Ірини і Родіона)—неправдоподібна, бо суперечить характеристичній, даній цим персонажам у попередніх частинах. Розчарує й продовження «Смерти-Вазір-Мухтара» Ю. Типанова (в 4-му числі), — але з інших причин. Автор шкідливо хоче модернізувати Грибєєдова, перетворюючи його з зарозумілого і схильного до кар'єризму чиновника, жертви власної надмірної службової запопадливості й прихрипцтва до «варварів-персіян», а сучасного невразителіка з дуже сумбурною психологією, — мимохіть вкрадається підозріння, що складну психологічну аналізу і валлутаний імпресіоністичний склад ввів автор на те, щоб легше звести кінці в кінцях в цій каламутній воді. В зображенні персидських надворних кол теж багато зайвої психологічної вигадливості, але тут вони менше вражає через екзотичність сюжету. Роман підходить до кінця.

Невеличка повість Ніни Смірновної «Володая Мотя» (цілком надруковано в 3-му числі) багата на етнографічний матеріал, але з художнього погляду це досить слабе наслідування початкових творів Горького (описи життя вантажників в Сибіру і їхнє відношення до жінок). А втім, автор — початковий белетрист, що досі майже не друкувався — принаймні, не виявив великих літературних претензій, протилежних хоча б до Михайла Козакова (оповідання «Человек падающий» (в 4-му числі), що в кожному новому творі пише що-раз химерніше і водночас що-раз нудніше. І в даному разі автор теж намагається зробити своє дуже середнє оповідання на тему про єврейську родину, що мешкає в Росії і терпить від обивательської антисемітизму якомога менше зрозумілим за допомогою складних способів композиції, вільних жартів з читачем (в душі Еренбурга,

тільки не так технічно вміло) та інших подібних зайвих викрутасів.

Протилежно до інших руських журналів у «Звезде» є чимало гарних віршів: чудовий вірш Б. Пастернака «Бальзак» (число 4), що змальовує яскравий образ знаменитого романиста на тлі Парижу 30-х і 40-х років.

Париж в златих тельнях, в дельцах,
В дождях, как мненье долгожданных
По улицах летит чыльца;

Разгневано цветут каштаны.

Далі — «Саян» В. Хлебнікова, один з тих небагатьох теорів небіжчика основоположника футуризму, не вісугих його власними примхливими «поетическими капризами», а «Воспоминания в детском селе» Інокентія Оксенова, написані пером досвідченого майстра (ч. 3). Сентиментальніші і блідіші ніж звичайно вірші Н. Брауна («Конюкради») і М. Фромана в 4-му числі. 6 звичайно і цілком слабій спробі в найено ліричному жанрі (Генн. Фіш «Девятая симфония» — ч. 3; Г. Санніков, «Кочегары» — ч. 4 і т. і.), але вони, так би мовити, не виступають в журналі на перший план, не задають тону.

Горьківському ювілеєві присвячено в 3-му числі статті Л. Войтовольського («Максим Горький» — спроба літературно-громадської характеристики) і Миколи Асеева («Из встреч с М. Горьким» — уривки в репортажному стилі). — «Бильд» однаково поверхові і суб'єктивні, хоч з різних причин.

Коротенька, але змістовна стаття Е. Мустангової «Путь наибольшего сопротивления» (ч. 4), присвячена повітвому «соціологічному» ухилові в методології формалістів, зокрема у В. Айхенбаума, — мабуть однією розумна річ, написана досі в приводу цього питання. Зел. Штейман дав в статті «Неустойчивое равновесие» (теж там) докладну аналіз славнозвісної повісті Бахметова «Преступление Мартына», слушно відзначаючи нерівноцінність і непогодженість публістичної та художньої сторони твору. Відзначимо ще цікаву статтю П. Щоголева «История в Шлиссельбургской крепости» (із історії секретного в'язку в 1862—1870 році), зі свіжо знайденими архівними матеріалами (теж там).

Що до журналу «Октябрь» ми обмежимося коротенькими замітками з приводу найспіліших белетристичних творів у перших числах, залишаючи осторонь віршовий відділ, що майже увесь слабенький (за винятком «Разговора з Дм. Фурмановим» С. Кірсанова в 2 числі і фантастично-сатиричної поеми М. Светлова «Клопы» — в 4-му числі). Із трьох романів, що їх регулярно друкується в «Октябре» в кожному числі, безумовно заслуговує на увагу «Тихий Дон» Михайла Шолохова — широка епічна картина з козацького побуту безпосередньо перед війною і під час неї. Основні хити — надмірна тягучість оповідання і нісенітний волянік, що ним автор примушує говорити в своєму романі українців (приміром «моя» замість «моє»). Слабший — «Лісовий» Ганни Караванової, тут зібрано масу побутового матеріалу (сюжет — постолюве пробудження лісового села, в міру будівництва тартаку), але, по суті, роман так і не виходить: окремі персонажі тиняються в оповіданні то одинцем то парами, щось говорять і щось переживають, але ніяк не щастить автору охопити їх суцільною художньою фаволою. Окремі характеристики тріпають шаблоном.

Цілком невдала річ — «Дикое поле» Павла Логінова-Лесняка (закінчена в 4-му числі) — щось середнього між посереднім наслідуванням Л. Леонова «Вор» і зовсім невдалим наслідуванням Ф. Гладкова («Цемент»); фальшива романтика в зображенні дієвих осіб, немала стилізація розмов, відтінок люмпенпротетарського анархізму в ідеології та інші такі квіти. Тимчасом замисел був дуже цікавий: показати робітниче оточення в глухому містечку, що в значній мірі розклаталося через довголітню бездіяльність фабрики, що почасті гинє, почасті відроджується до нового життя за рахунок або за підмогою, — але з усього цього нічого не вийшло. Маємо зайве потвердження старого факту, що навіть адало знайдений спосіб не рятує твору, коли його виконано не-ауді.

Шахи і шашки

За редакцією І. Л. Янушпольського.

26 травня 1921 року.

Партія № 9.

Початок Каро-Кана.

Відграно 5 квітня на міжнародному турнірі в Гіссені (Німеччина).

Білі—М. Гольцгаузен, Лейпціг.

Чорні—А. Бехштедт Гіссен.

1. e2—e4	c7—c6
2. d2—d4	d7—d6
3. c2—c4	g7—g6
4. K b1—c3	C f8—g7
5. C c1—e3	K g8—f6
6. h2—h3	K b8—a7
7. K g1—f3 1)	0—0
8. Ф d1—d2	Ф d8—c7
9. 0—0-0	a7—a6!
10. C f1—d3	b7—b5
11. Kp c1—b1	b5—c4
12. C d3—c4	K f8—e4!
13. K c3—e4	d6—d5
14. C e3—f4 2)	Ф c7—b7
15. C c4—d3	d5—e4

16. C d3—e4	K d7—f6
17. C e4—c2	C c8—c6
18. K f3—g5	C e6—d5
19. f2—f3	Ф b7—b5
20. K g5—e4	T a8—a7
21. Ф d2—c3	T f8—d8!
22. K e4—c5?	C d5: a2+! 3)
23. Kp b1: a2	K f6—d5
24. Ф c3—d2	K d5—b4+
25. Kp a2—b1	T c8: d4
26. Ф d2—f2	Ф b5: c
27. T d1—c1	Ф c5—c4!
28. b2—b3	Ф c4—c3
29. Ф f2—e3	T d4—d3!

Білі здалися.

1) Краще 7. f2—f4

2) Тут білим можна було зіграти 14. Cc4: d5 c6: d5 15. Td1—c1 16. K d4—c5, На 14. Cc4—d3? чорні відповідають 14... d5: e4 15. Cd3: e4 f7—f5! (з загрозою f5—f4) 16. Cc3—f4 e7—e5! і чорні виграють фігуру.

3) Блискуче зіграно. Після 2-х ходів чорні виграють фігуру і в них на 2 пішака більш. Ця партія присуджена приз.

ХРОНІКА.

У Москві закінчився розіграш Всесоюзного турнір-чемпіонату союзу Друкарів. 1-й приз одержав м. Григор'єв. Із України брали участь т.т. Вєсклер (Харків) і Герье (Київ).

Закінчився у Москві також турнір-чемпіонат союзу Харкосмаку. Тов. Рутштейн (Харків) одержав 4-й приз.

28 травня в Одесі починається розіграш Всеукраїнських чемпіонатів по шахах і шашках. Склад учасників вийняється на початку турнірів.

Великий вклад в медичну науку

(Нові праці засл. проф. В. П. Вороб'йова та його учнів).

Ім'я проф. В. П. Вороб'йова добре відомо медичним колам не тільки України, а й всього Союзу. Його добре знають також за кордоном як автора багатьох видатних праць з галузі анатомії. Слід нагадати також що проф. Вороб'йову було доручено балзамувати тіло В. І. Леніна і він виконав це доручення блискуче. Союзний уряд нагородив його званням заслуженого професора СРСР.

За останні роки Харківський анатомічний інститут під керівництвом проф. Вороб'йова провадить невтомну роботу над анатомічними дослідженнями нервової системи людини. Про наслідки двоїрочної праці в цій галузі засл. проф. В. П. Вороб'йов зробив недавно доклад на пленарному засіданні Харківського Медичного Т-ва.

Проф. В. П. Вороб'йов працював над розв'язанням питання про функції т. зв. лімфатичного апарата. Він детально вивчив цей апарат в кишечникові при чім виявилось, що деякі явища, тлумачені раніш як патологіч-

ні (хоробливі), він відносить нині до явищ фізіологічних. Це відкриття ствердив недавно відомий німецький анатом проф. Шнальте-гольд.

Учні проф. Вороб'йова протягом двох останніх років працювали над винайденням спеціальних методів забарвлення нервів і дослідження їх у внутрішніх органах. Досі були відомі в анатомії тільки більш-менш товсті нервові волокна, що їх видно простим оком; найдрібніші ж гілочки їх не було досліджено. Ніяка учнів проф. Вороб'йова — д-р Шабадаш, Сінельников, Волинський та інші, винайшли спеціальні фарби для тоїких гілочок нервів, головним чином, для нервів внутрішніх органів. Вживаючи цих фарб, можна простежити увесь хід нервового волокна до найтонших його розгалужень. Варта уваги те, що за допомогою нових методів забарвлення нервових волокон можна досліджувати нерви одночасно на всьому органі, наприклад на шлункові, сечовому міхурі, трахеї і т. д. Для такого дослідження проф. Вороб'йов сконструював особливе приладдя, що своєю формою скидається трохи на мікроскоп. Проф. Вороб'йов вживає також особливі методи освітлення при дослідженні препаратів у згаданих приладах.

На засіданні було продемонстровано багато анатомічних препаратів з новими методами забарвлення. В них ясно було видно найтонші розгалуження нервів і ті нервові вузли що їх раніш не знали. Особливо вдало було зроблено препарати шлунка, уразу, трахеї та сечового міхура.

Праці проф. Вороб'йова та його учнів над дослідженням нервової системи мають велике значіння для медичної науки. Завдяки цим працям, в анатомічному атласі буде нині заповнено багато тих місць, що досі були порожніми.

В. Дермавін.

І. В.